

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 3. decembra 1862.

Goveja kuga res ni prazen strah.

28. dan p. m. je naše c. kr. deželno poglavarstvo od kr. deželnega poglavarstva iz Zagreba prejelo telegram, v katerem se naznanuje, da po telegrafičnem pismu podžupana reškega od 26. novembra je pred 3 dnevi 5 goved v Ravni gori za govejo kugo poginilo, kamor se je kuga pred 14 dnevi po volih iz Vojaške granice zanesla.

To pismo nam tedaj potrjuje, da goveja kuga ni prazen strah; sedaj je sicer še nimamo pri nas na Krajskem, al na meji sosedni je, in gorje nam, če se ondi razširi in prestopi meje. Zato pozor, gospodarji! Ubogajte, kar gosposka zapoveduje, če ne, pridemo v nesrečo veliko. Sedaj je še mogoče odvrniti nadlogo — pozneje utegne prepozno biti. Bolji je, kakor naš pregovor pravi, drži ga, kakor lovi ga!

Še nekaj o čbelarstvu.

Iz Vodice. Ker smo pri nas o čbelnem roparstvu in temu nasprotnih pripomočkah skozi mnogo let že mnogo mogli skusiti in skušati, naj smem še jez sploh dobremu receptu zoper roparce, kterege neki skušen čbelar v 47. listu „Novic“ A. M-u iz kanaljske doline priporoča, malo pa v naših krajih po skušnji najbolj potrjeno primes podtakniti:

Čbele, naj jih je veliko ali malo, naj so z matico ali brez matice v panju, se nikoli ne bodo roparcam srečno branile, tudi nikdar ne marljivo brale, ako — jih prehuda soparca tare; zakaj kakor poklada omotljive paše zmehšane z žganjem, sladko malvazijo in še divjišimi rečmi — ktere se že skoraj zavolj pohujšanja očitno imenovati ne smejo — čbele skačeno omoti, da postanejo strupeno hude: tako jih prevelika vročina v panju leno omoti, da postanejo kakor zaspane in za svojo nesrečo neobčutljive. Dalje tudi skušnja uči, da méd v vročini, tedaj iz pregretih panjev, močnejši diši in toliko bolj roparce na-se vleče.

Da se ta škodljiva soparca, kolikor je moč, odvrne, se v prvo čbelnjaki ne smejo postavljati na prostore, v ktere se solnce hudo upira. Kadar pa vroči poletni žarki čez dan čbelnjak dosejajo, mu je treba senco napravljati iz rjuh, vej, desák itd. Poglavitno potrebno pa je, skrbeti, da si rojenci zalego napravijo blizo zadnjih končnic in si sprednji prostor, kateri se z novim, iz žrelav dospijočim zrakom napolnuje, prazen ohranijo. Da se pa to zgodi, se mora v vsak, za novi roj pripravljen panj, nekoliko starega, belega satovja blizo zadnje končnice položiti, kterege se potem roj poprime in na ti podlagi novo zalego delati začne. Sej se vé, da se mora potem čbelam klasti skozi prednje končnice, ko so zadnje zadelane. Ta uravnava panjev pa ni samo od te strani boljša, da čbele v sprednjem, nezaduhljem prostoru ostanejo brihtniše za brati, in zmožniše se roparcam ustavljati, ampak tudi roparce, dokler takega panjú v svojo oblast niso dobile, mu toliko upleniti ne morejo, ker jih večidel domače čbele poprej že premagajo in

izmečejo, kakor do strdi prilezejo. Ta pripomoček je samo takrat — kakor tudi vsak drugi nezadostiven — kadar imaš nepoštenega čbelarja za soseda, kateri nalašč svoje čbele na rop pošilja. Tabart morivna besnost splošna postane, ktera se tudi z mašenjem panjev ne more in tudi dan za dnevom ne sme zavračevati; ker tako vedno mašenje bi čbelam ne le zapiralo potrebni zrak, temveč tudi njih prosto delavnost zadržavalo. Kdor pa krivico z enako krivico brez ozira na greh bi hotel vrniti, bo svoje dobičke od čbel ravno tako lahko shranil; ker s tem napravi morijo še več, in čbele tem bolj se ropa navadijo, tem manj iz polja donašajo.

Naj še omenim, da nam je letos „rusovska ajda“ skoraj čudež rodovitnosti pokazala. Imamo kmeta, kateri je iz štirih mernikov posetve 100 mernikov pridelal; sploh pa je te sorte mernik dvajset donašal. Škoda, da za teden od domače pozneje dozori in jo v mrzli jeseni toliko ložeje slana zasači. V krajih pa, kateri so v zavetju pred slano, bi naj pač samo to ajdo sejali saj tako dolgo, dokler lastnost naše zemlje in našega zračja ne pokvari njene ptuje rodovitnosti. Zdaj ima zares mnoge prednosti pred vsako drugo nam znano; dá žlahtnišo moko, je težjega zrna in se tem bolj namele.

Janez Luznar, čbelar.

Dobrovoljne misli o poljodelstvu.

Spisal dr. Jože Orel.

Sploh se glasi tožba, da poljski pridelki v zrnju, v kuhi in drugem dan za dnevom pešajo, da žitni in kuhinski pridelki boleajo, da sadno drevje in trta hira, da sviloreja zavolj boleznim prejk se ne splačuje.

Vzroke teh nadlog iščejo kmetovavci in učeni možje v slabem semenu, v zraku, v prepričlem gnojenju itd. Zatega voljo spreminjajo seme, skrbijo za pomnoženje gnoja, in skušnja kaže, da od daljnih krajev dobljeno seme boljši pridelek daje memo domačega, da na pognojeni njivi se več pridelja, kakor na opešani; pa tudi ta obili pridelek ni zdrav, in da ga ne kaže za seme rabiti.

Kaj je tedaj kmetovavcu storiti, da si zdravo seme vsake sorte pridelja?

Prej ko se na to odgovori, naj bode rečeno sledeče:

Znano je, da kakor razne živali razno pičo rabijo, tako tudi v nekteri zemlji ene, v drugi druge sorte žita in pridelkov se dobro sponašajo; pa tudi da se polje če lih dobro gnojeno sčasoma vnese, in da žito zapored na-nje vsejano čedalje bolj peša. Temu v okom priti se je vpeljalo vrstenje (kolobar) v poljodelstvu. Pa še vse to ne pripravljaja polja v stan, da bi žita in drugi pridelki rodili kot nekdej! Treba je tedaj poljodelcom premišljevati: v čem bi utegnili vzroki slabega pridelka tičati.

(Konec prihodnjič.)

kak roj noter ogrenem. Ravno tako ravnám s panjem brez matice pred ajdovim cvetom. Le ta razložek je, da matico v novem panju kak dan v škatlici zaprto imam. Oni slab rojček pa, kteremu sem matico vzel, vselej navezujem.

Več reči sem sicer v tem spisu morebiti premalo razjasnil, pa to le zato, ker nočem s predolgim spisom „Novicam“ prostora kratiti.

F. Z. . . . a Uršnaselski.

Dobrovoljne misli o poljedelstvu.

Spisal dr. Jože Orel.

(Konec.)

V tej zadevi razodeva dobre misli R. Nobis v svojem spisku „Fassliche Belehrung über die Sammlung, Behandlung und Verwendung der menschlichen Excremente und thierischen Abfälle. Jahrgang 1861“, ki pravi tako:

Pešanje rodovitosti polja in pridelkov izvira iz obožanja zemlje. Tudi bolehanje pridelkov najbrže od tod pride. Imenitni kemikar dr. Liebig je dostojno skazal, da, ako kmetovavec hoče si prihraniti svoje polje vedno v enaki moči, mu mora povračevati vse gnojne stvari, ktere je spravljene pridelek povžil.

Veliko gospodarskih pridelkov se spečá v mesta, namreč žita, mleka, mesa itd. Kar se v mesta pripelje, ne koristi polju; iz polja po blagu, v mesto speljanem, zlečene gnojne prvine so šle rakom žvižgat, in ker se to leto za letom godí, ni čuda, da polje obnemore; pridelki čedalje bolj pešajo, čez vse to pa še celó bolehajo!

Kmetovavci spoznaje, da je polju treba povžite gnojne moči povračati, gnojijo sicer svoje njive, toda brez pomiselka, da morajo z gnojem vse tiste gnojne prvine, ktere pridelki povžijejo, polju povračevati, sicer mora poljska moč pešati, pridelki se manjšati.

Najvažniši deli gnoja sta gnjilec (trohnjilec) in fosfori apnéec; unega nadomestuje gospodar v obili in dostojni meri z navadnim gnojem, tega (fosfornega apnenca) pa ne potrebuje, namreč ne v taki meri, v kakoršni ga je polje pridelkom oddalo.

Na vprašanje: kako tej pomanjkljivosti pomagati, nas učijo v tej zadevi skušeni Anglikani in učeni drugi možaki.

Ti le pravijo, da živalske kosti imajo izmed vseh gnojev v sebi največ fosfornega apnéca, gnjilca pa človeško blato in živalske trupla.

Človeško blato in scavnica, od davnih časov na Kitajskem in Japanskem spoznana za najtečniši gnoj, se tamkej s tako marljivostjo vsled vladnih postav naberata, da se ju nič ne zgubi. Na cestah in potih so posode postavljene, v ktere morajo ljudje pod kaznijo svojo potrebo opravljati. Kako drugače je to pri nas: nikomur ni mar za ta neprecenljivi gnoj; kodar se hodi, povsod se nahaja gnjusoba, ki gré pod zlo, namesto da bi se porabila v prid. Po mestih se odteka po pokritih strugah v tekočo vodo, in ona jo odnaša v nižeje dežele. Kadaj se nam bodo oči odprle, da bomo tudi mi začeli spravljati in rabiti to neprecenljivo zalogo kmetijskega blagostanja v svoj prid?

Ravno tako se vedemo tudi s trupli živali, ki so poginile. Stare, za naše čase slabo priležne postave in ukoreninjena napačna sramota so krive, da take živali zametujemo, namesto da bi jih porabili v prid kmetijstva. Želeti je, da se te škodljive postave odpravijo, in napačna sramota opustí.

Kosti, najpotrebnejši del gnoja, so šle do sedaj večidel v tuje dežele. Še le pred nekoliko leti so se kmetovavci avstrijskih dežel lotili jih za gnojenje rabiti. Na Dunaji in okoli so se ustanovile fabrike, ki pripravljajo koščeno moko. Da bomo tudi na Krajskem imeli prilžnost naše polje v dobrem in rodovitnem stanu prihraniti, je domoljubni gosp. Valentin Češko osnoval pod Ljubljano fabriko za koščeno moko z namenom, ta neprecenljivi

gnoj deželi v korist obračati in njega izpeljavi se upirati. Da se bomo te moke veselejše poprijeli, je nastavlil kup po 2 gold. 50 kr. nov. dn. za dunajski cent.

Da pa naši kmetovavci vejo, kako koščeno moko rabiti, bodi jim povedano, naj rabijo navadni gnoj kakor do sedaj, povrh pa naj še vsako peto leto na oral po 8 do 9 centov koščene moke pred povlečenjem, pred ali po setvi enakomerno raztrosijo.

Enaki dobiček bo došel kmetovavcu, če si bode mešanco (kompost) napravljajal iz hlevnega gnoja, cestnega blata ali sicer kake prsti, človeškega blata in koščene moke; na vsakih 20 voz druge mešance naj potrosi do en cent moke, in vse skupaj naj nekolikokrat poliva s scavnico ali gnojnico.

Pri tej priliki bodi še povedano, kako so hlevi napravljati, da se gnojnica in scavnica najkoristneje porabite, tudi da konji in govedina vedno suho ležišče imajo.

Stanišča kónj in goved naj se tako napravljajo, da malo od jasel doli visijo, na kraju stanišč se vloží žleb, ki nekoliko visi proti kraju, kjer je sod od pet do deset veder velik v tla zakopan, da se vsa mokrota va-nj steka. Se vé, da sod je treba dobro zakriti in ga po potrebi prazniti. Tako nabrana scavnica je kaj dober gnoj, posebno za polivanje gnojne gomile napravljene tako, kakor je bilo spredaj rečeno.

Koščena moka je na prodaj v Ljubljani v hiši št. 250 za zidom.

Jezikoslovne reči.

O členkih.

Spisal Podgorski.

(Dalje.)

Besedica no (tudi nu, nъ; v stari slovenščini нѢ, нѢ), ki smo jo ravnokar vidili ko pritiklino členkov *i* in *a*, kaže nasprotje, kakor *a*. Ona nam rabi dandanašnji skoraj samo še v sostavi; gola je slišati le, kadar se je predstoječi *i* ali *a* odbrusil. Na pr.: Jaz pojdem, no kaj mislite vi? Tako en Turk mi govori: no kaj na vrhu tak grmi?

Potem stoji no namesto nego (neg, ner) v besedici pred-no (preden) namesto: pred, kakor. Na pr.: oglasi se, preden pojdeš.

Kranjski Dolenci govore v tem primeru premer, kar je: pred-ner (staroslovenski pred-neže).

Od članka no ima se razločevati medmet no! nu! Na pr.: No! kaj delaš? Pojdi-no!

IV. Besedice kъ, ki se po raznih krajih izgovarja kъ, ka, ke, ko, ki, je v slovenskem jeziku neizmerno veliko slišati. Prihaja pa to odtod, da je ona kratica, ki namestuje nekoliko besedi. Stoji namreč namesto kedar, keder, ker, kakor in vidi mi se, včasih tudi namesto kar.

Poglejmo si te slučaje po samoč.

1. kъ namesto kedar (wann) keder (wo) stoji v odvisnih stavkih, kedar se naznačuje čas ali vzrok. Na pr.: ko vi spite, jaz čujem. Lahko bi nam ti pomagal, ki bi hotel. Ne taji, ki dobro vemo, da si kriv. Hvala, ki ste nam pomagali. Narod upotrebljava zdaj daljšo, zdaj krajšo obliko; tudi jo, kadar sledí ta beseda večkrat zapored, premenjuje. Na pr.: Verjemi mi, ki vem, keder sem zraven bil. Ti možje bodo priče, keder so vidili. Tudi Nemeč rabi tukaj včasih: wo? Mi pišemo v tem pomenu ko ali ki, narod pa govori kakor sem že rekel, različno: kъ, ko, ki, ke. Namesto keder, ko znači vzrok, govore Slovenci tudi zakaj ali pa kaj, kajti. Na pr.: Zato ne pride, zakaj se boji, da bo tepen. Zato je hud na me, kaj ga nečem vzeti (za moža). O tem pozneje več pri besedici kar. Namesto daljšega keder je tudi krajši ker v navadi. Hrvatje in Srbi rabijo namesto tega našega ko, ki, kedar, keder, sploh kad. V češčini nahajamo kdy, když.